

vorm, dat een deel der stammen naar Egypte getrokken en een deel in het land Kanaän gebleven was. Eerst met het tijdvak der Richteren meende men een vasteren historischen bodem te bereiken, alhoewel er ook in dien en den lateren tijd nog veel overbleef, dat nadere toetsing behoefde.

In de laatste jaren vallen echter stemmen te beluisteren die weder het pleit voeren voor de historiciteit der aartsvaders. Zeker, dit beteekent niet dat men nu ook elk détail uit het boek Genesis aanvaardt; maar er wordt dan toch op gewezen dat de aartsvaders reële historische persoonlijkheden zijn geweest, en dat de schildering van hun milieu met de werkelijkheid overeenstemt, zoodat de oude traditie veel meer vertrouwen verdient dan men haar gemeenlijk wel wilde schenken ²⁰⁾. Zelfs aan Melchizedek wordt weder de waarschijnlijkheid van historische realiteit niet onthouden ²¹⁾. En de figuur van Jozef, met welke men zoowel in de goden-theorie als in de hypothese der stampersonificaties niet recht raad wist, — want zijne gestalte is zoo echt-menschelijk ²²⁾ en een afzonderlijke stam van zijn naam is er nooit geweest ²³⁾, — kan men met zooveel te minder bezwaar als historisch aanvaarden, wijl het Egyptisch milieu waarin hij is geplaatst alleszins de werkelijkheid getrouw blijkt te zijn ²⁴⁾. Bij het ingewikkelde vraagstuk van den uittocht zal ik u niet ophouden, wijl, zooals ik reeds aanstipte, de historiciteit van het feit op zichzelf eigenlijk nooit in twijfel is getrokken. Laat mij u alleen nog mogen wijzen op een paar feiten uit later tijd, waarvan voorheen de geschiedkundige werkelijkheid ten eenenmale onaannemelijk werd geacht en thans weder ernstige verdediging vindt. Allereerst noem ik dan de gevangenneming en vrijlating van Manasse, in Kronieken — vermeld en in Koningen verzwegen, en alleen reeds daarom bij de kritiek suspect. Doch het bericht van den Kroniekschrijver begint weer geloof te vinden. Men ontdekt dat het in het kader der bekende gebeurtenissen voortreffelijk past. Samassumukin, koning van Babel, wist het Westen tegen de Assyrische opperheerschappij in verzet te brengen. Waarschijnlijk is ook Manasse daarbij betrokken beweest; daarom werd hij na de onderwerping van Samassumukin door Assurbanipal gevangelijk weggevoerd, en wel juist naar Babel en niet naar Ninive, omdat Assurbanipal